

відсутня інформація про закупівлю Україною таких аптечок для передачі військовим, що дає змогу зробити висновок про їх нецільове спрямування.

Розслідуючи факти розкрадань гуманітарної допомоги, доцільно також досліджувати документи бухгалтерського та податкового обліку й звітності, документів про економічну діяльність, тому що розкрадання у значних розмірах неможливо приховати як подальший отриманий прибуток.

Під час провадження цієї категорії застосовують криміналістичні, економічні, фармакологічні, хімічні, товарознавчі спеціальні знання, тобто задіяно спеціалістів з тієї категорії, яка найбільш актуальна для проведення досліджень. Але визначаючи суми збитків, спричинених на корисливому підґрунті, на жаль, неможливо визначитися із ціною життя людини, у якій було викрадено останній шанс на життя: такі збитки ніхто не підраховує, тому що оцінити їх у причиново-наслідковому зв'язку дуже важко.

Перелік джерел посилання

1. Васильєв А. А. До питання про криміналізацію розкрадання гуманітарної допомоги. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : мат-ли наук.-теор. конф. (Київ, 26.05.2022). Київ, 2022. С. 39—42.
2. Охман В. В. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Актуальні проблеми кримінального права* : мат-ли VIII всеукр. наук. теор. конф. (Київ, 30.11.2022). Київ, 2022. С. 88—90.

Установлення достовірності висновку експерта під час його оцінки

Олександр Юнацький,

канд. юрид. наук, доц., Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7045-2614>; e-mail: yunatskiy_a@ukr.net

Розглянуто проблеми оцінки висновку експерта під час установлення компетенції експерта, достовірності застосування експертної методики. Визначено обставини, на які необхідно зважати під час оцінки експертного дослідження.

Ключові слова: *судова експертиза; експертна методика; компетенція судового експерта.*

Establishing the Credibility of a Forensic Report during Assessment

Oleksandr Yunatskiy

This paper examines the challenges involved in assessing the credibility of a forensic report when determining the forensic examiner's competence and the reliability of their forensic methodology application. It identifies the circumstances that need to be considered during the evaluation of forensic examinations.

Keywords: *forensic examination; forensic examinations methodology; forensic examiner's competence.*

Судова експертиза є ефективним засобом з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Її проводять на науковій, методичній і практичній основі, у межах відповідної спеціальності, усебічно й у повному обсязі.

У теорії судової експертизи загально визнано, що процес проведення судових експертиз здійснюють на основі спеціально розроблених методик, які застосовують для розв'язання конкретних завдань із урахуванням специфіки досліджуваних об'єктів або матеріалів.

Експертна методика — це докладно регламентована програма розв'язання експертного завдання (експертних завдань), яка містить послідовні практичні та розумові операції, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, подій) та передбачають застосування системи методів і засобів, а також правил проведення експертного дослідження [1, с. 7].

У зв'язку із цим експертна методика має бути результативною та спрямованою на розв'язання конкретного експертного завдання, оскільки саме від завдання залежить процес дослідження. Їх заведено поділяти на такі види: загальна (родова, видова), окрема (типова), конкретна.

Під загальною методикою розуміють систему правил, загальних положень, що стосуються способів (програм) розв'язання завдань, методів та окремих методик дослідження, які застосовують як у певній галузі експертизи, так і в її окремих родах і видах. Тобто загальна методика кожної галузі судової експертизи має різні рівні (клас, рід, вид і різновид судової експертизи). Окрім того, вона містить правила-приписи методів окремих криміналістичних теорій (ідентифікації, діагностики, ситуалогії) і положення міжгалузевих методик, які стосуються процедури розв'язання відповідного класу завдань.

Окремі експертні методики (ще їх називають типовими) — це схеми, програми розв'язання експертних завдань певного типу залежно від характеру досліджуваних об'єктів і поставлених питань. Їх створюють у межах кожного роду (виду, різновиду) експертиз, вони ґрунтуються на загальних методиках.

Конкретна методика є практичним використанням наявних теоретичних і методичних положень для розв'язання певного завдання під час проведення кожного конкретного дослідження. Іншими словами, конкретна методика — це спосіб розв'язання певної (конкретної, нетипової) експертної ситуації, яка містить мету дослідження (тобто відповідь на питання) та умови, у яких її можна досягти.

Оскільки будь-яке експертне завдання містить елемент невизначеності (особливо в евристичних завданнях), конкретна методика потребує від експерта певної самостійності, творчого підходу. Водночас жодні дії експерта не повинні протирічити обов'язковим положенням (алгоритмам) загальних та окремих експертних методик, які він застосовує для розв'язання конкретного експертного завдання [1, с. 8—9].

В Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень передбачено, що під час проведення експертиз (експертних досліджень) із метою виконання певного експертного завдання експерти застосовують відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз. Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, методів дослідження) належить до компетенції експерта [2].

Тому, оцінюючи достовірність висновку експерта, важливо визначити компетентність експерта, а також установити всі методики проведення судових експертиз, застосовані експертом.

Зазначимо, що в теорії судової експертизи розрізняють об'єктивну компетенцію, тобто обсяг знань, які повинен мати експерт, і суб'єктивну компетенцію — рівень цих знань у конкретного експерта.

Компетенція експерта — це коло його повноважень, наданих експертові процесуальним законом, і обсяг спеціальних знань і навичок, який він повинен мати [3, с. 21].

Тобто компетенцію експерта можна розглядати у двох аспектах: спеціальному та процесуальному. Коли йдеться про наукову компетенцію експерта, мають на увазі саме спеціальний аспект — спеціалізацію експерта в межах наявних експертних профілів. Компетенція експерта в процесуальному значенні передбачає окреслений законом комплекс прав експерта, який він реалізує у процесі здійснення своєї процесуальної діяльності. Саме цей аспект обумовлює межі застосування експертом спеціальних знань, не допускаючи перевищення своїх повноважень і вихід їх за межі процесуальної компетенції.

Слід також зазначити, що процес оформлення висновку експерта регламентовано процесуальними кодексами, інструкціями, методиками, іншими нормативними актами міністерств, центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють експертне забезпечення правосуддя.

Тому експерт у своєму висновку наводить докладний опис проведених досліджень (зокрема, застосованих у дослідженні методів та отриманих результатів), надає їм експертну оцінку.

Наразі питання стандартизації та сертифікації методів, засобів і методик судової експертизи врегульовано ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» [4], постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 595 «Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз» [5]. Методики проведення судових експертиз (окрім судово-медичних і судово-психіатричних), які пройшли атестацію та державну реєстрацію, складають Реєстр методик проведення судових експертиз, ведення якого покладено на Міністерство юстиції України [6].

Більшість судово-експертних методик розробляють у державних експертних установах, вони проходять офіційну процедуру апробації й затвердження, а їхня надійність є доволі високою.

Також окремі експертні методики різних видів судових експертиз вільно публікують у наукових фахових виданнях, із якими можна ознайомитись.

Водночас, самостійного ознайомлення з Реєстром методик проведення судових експертиз явно недостатньо для отримання вичерпної інформації для оцінки застосування методики, оскільки він фактично обмежений лише переліком літературних джерел. Для того щоб з'ясувати правильність застосування експертом сучасних інструментальних методів, необхідно глибоко поринути в аналіз зазначених літературних джерел, що без фахових консультацій здійснити дуже проблематично [7].

На нашу думку, із метою розв'язання проблеми «спеціальної оцінки» експертних методик необхідно залучати спеціалістів відповідної галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла з метою надання консультацій, пояснень, довідок і висновків щодо проведеного експертного дослідження.

У юридичній літературі такий підхід знайшов позитивну оцінку: він є непроцесуальною формою використання спеціальних знань.

Отже, вважаємо за необхідне запропонувати у слідчій і судовій практиці для оцінки висновку експерта щодо достовірності застосування експертної методики визначити такі обставини: чи зареєстровано обрану експертом методика в Реєстрі методик проведення судових експертиз і чи апробовано цю методику експертною практикою; чи правильно обрано експертну методику щодо конкретного експертного завдання; чи не було підстав для застосування іншої (інших) експертних методик разом із обраною експертом методикою; якщо разом із обраною експертом методикою використано кілька інших експертних методик, чи не мають вони протиріч між собою; чи відповідає обраній методиці виконане експертом дослідження.

Перелік джерел посилання

1. Розроблення експертних методик: зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів, прийнятих в Україні) : метод. рек. / за заг. ред. О. Г. Рувіна, С. Г. Кримчука, А. В. Свінцицького. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ, 2021. 102 с.
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій : навч. посіб. для студ. Київ, 2007. 528 с.
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.08.2023).
5. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : постанова КМУ від 02.07.2008 р. № 595 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2008-п#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

6. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз : наказ Мін'юсту України від 02.10.2008 р. № 1666/5 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
7. Ярослав Ю. Ю. Оцінка висновку експерта за допомогою спеціальних знань. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці*. 2019. № 3 (19). URL: <https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/1064-yaroslav-yu-yu-otsinka-visnovku-eksperta-za-dopomogoyu-spetsialnikh-znan> (дата звернення: 10.09.2023).

Особливості огляду місця події за фактами виявлення трупів у водоймах

Микола Янковий,

канд. юрид. наук, доц., Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5178-084X>, e-mail: m-802@ukr.net

Розглянуто особливості тактики огляду місця події за фактами виявлення трупів у водоймах. Основну увагу зосереджено на підготовці до огляду місця події за такими фактами, зокрема щодо добору необхідних науково-технічних засобів, які сприятимуть успішному проведенню слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: *слідчий огляд; речові докази; побудова версій; криміналістична тактика; водойми.*

Features of the Crime Scene Investigation with Discovered Corpses in Water Reservoirs

Mykola Yankovyi

This paper discusses the features of crime scene investigation tactics when corpses in water reservoirs are discovered. There is emphasized the initial stage actions for such a crime scene, including choosing necessary scientific and technical tools that contribute to the successful conduct of investigative (search) actions.

Keywords: *investigative examination; physical evidence; hypothesis formulation; forensic tactics; water reservoirs.*

У криміналістичній літературі цілком справедливо слідчому огляду приділено багато уваги. Зазвичай криміналісти огляд місця події розглядають як невідкладну слідчу (розшукову) дію, спрямовану на встановлення, фіксування й дослідження обстановки місця події, слідів кримінального правопорушення та злочинця, а також інших фактичних даних, які дають змогу сукупно з іншими доказами дійти висновку щодо механізму вчинення кримінального правопорушення й інших обставин розслідуваної події [1, с. 273—274]. Не зважаючи на кількість робіт, присвячених огляду, усі вони, за незначним винятком, не враховують особливостей огляду водної поверхні та дна водоймища, у зв'язку із чим підрозділи Національної поліції стикаються з певними труднощами проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Необхідно підкреслити, що слідчі (розшукові) дії, пов'язані з водоймами, потребують підвищеної уваги до пошуку, виявлення, фіксування, документального оформлення, вилучення й пакування речових доказів, а тому відрізняються від інших слідчих (розшукових) дій, мають свої особливості й потребують розроблення спеціальної тактики їх проведення.

На жаль, почасти слідчі та співробітники оперативних підрозділів недооцінюють значення огляду місця події, а тому такий огляд проводять формально, з описом у протоколі лише загальних деталей. Однак огляд є унікальною слідчою (розшуковою) дією, яка дає змогу доволі об'єктивно відтворити перебіг подій, зібрати докази, ще до початку кримінального провадження побудувати версії про деякі елементи криміналістичної характеристики вчиненого.

На думку більшості криміналістів, під місцем кримінального правопорушення розуміють місце, де вчинено злочин, або знаходяться його сліди [2, с. 214]. У разі